

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

У статті розглянуті нові технології навчання, які спонукають дорослих до оволодіння сучасними знаннями; визначені засади, на яких побудована нова модель технології навчання дорослих.

Ключові слова: *освіта, дорослі, технології, технології навчання, педагогічні технології, інформаційні технології, дистанційна освіта, відкрита освіта.*

На сучасному етапі розвитку суспільства як ніколи зросла соціальна необхідність в нестандартно мислячих творчих особистостях. Потреба у творчій активності спеціаліста та розвиненому технічному мисленні, в умінні конструювати, оцінювати, раціоналізувати техніку і технологію швидко зростає. Вирішення цих проблем багато в чому залежить від змісту і технологій, які впроваджуються в навчання майбутніх фахівців.

Слід зазначити, що серед учених і практиків немає однозначного підходу до трактування поняття *технологія*. Це стосується як вітчизняної, так і зарубіжної науки.

Одні науковці стверджують, що це синонім до поняття «методика». Інші дослідники вважають, що технологія, на відміну від методики, містить тільки відтворювальні дії, але не передбачає опису особистості педагога, яка завжди неповторна, тоді як методика, крім алгоритму дій, охоплює і характеристики особистості її автора. Деякі вчені трактують поняття методики і технології на основі історико-хронологічного підходу. В минулому столітті термін «методика» був жорстко прив'язаний до того чи іншого навчального предмету. На початку ХХІ ст. його вживають як синонім до «технології» у більш

широкому, загальному сенсі (не методика, а технологія навчання, виховання, розвитку управління та ін.). Але разом із тим, використовується ряд словосполучень з лексемою «технологія».

У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «технологія» означає сукупність знань, відомостей про послідовність виробничих операцій, сукупність способів переробки інформації, надання послуг та ін. [1, с. 1448]. Зарубіжний дослідник Ф. Кумбс під поняттям «технологія навчання» розуміє найрізноманітніші методи, матеріали, устаткування, – усе, що необхідне у навчальному процесі й сприяє функціонуванню системи освіти [6, с. 130]. Польський теоретик вищої освіти Ф. Янушкевич називає технологією навчання цілий напрям діяльності вищої школи, в якому об'єднуються теоретичні й практичні пошуки підвищення ефективності функціонування зазначеного інституту [7].

У технології навчання провідна роль відводиться засобам навчання: викладач не навчає студентів, а виконує функції стимулювання і координації їх діяльності, а також функцію управління навчання. Педагогічна майстерність викладача полягає в тому, щоб відібрати потрібний зміст, застосувати оптимальні методи і засоби навчання відповідно до програми і поставлених педагогічних завдань.

Щодо поняття «педагогічна технологія» тлумачиться по-різному. Зокрема, Б. Лихачов розуміє під ним сукупність психолого-педагогічних настанов, що визначають спеціальний вибір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу. В. Безпалько вважає, що педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу. За І. Волковим, це опис досягнення запланованих результатів навчання. В. Шепель розглядає педагогічну технологію як мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів відпрацьовування. В. Монахов вважає, що це модель спільної педагогічної

діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу. С. Сисоєва визначає педагогічну технологію як засіб реалізації освітньої мети; М. Кларін – як системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети [3]. За визначенням ЮНЕСКО педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу викладання й засвоєння знань із врахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що має на меті оптимізацію форм освіти [12]. І. . Зязюн у передмові до монографії «Педагогічні технології у неперервній професійній освіті» зауважує, що педагогічна технологія може охоплювати й спеціалізовані технології, розповсюджені в інших сферах науки та практики: нові інформаційні технології, промислові (індустріальні), електронні, поліграфічні, медичні та ін. Педагогічна технологія – сфера знання, яка охоплює методи, засоби навчання й теорію їх використання для досягнення цілей освіти [2].

Деякі вчені, проаналізувавши літературні джерела, нараховують понад 300 визначень поняття *педагогічна технологія*. На думку Г. Селевка, це поняття можна тлумачити таким чином: з погляду *науково-педагогічного технологія* – це частина педагогічної науки, що вивчає й розробляє мету, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси; з погляду *процесуально-описового* – це опис (алгоритм) процесу, сукупність мети, змісту, методів і засобів для досягнення запланованих результатів навчання; у *процесуально-діяльнісному аспекті* – це здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних педагогічних засобів [8].

Поняття «педагогічна технологія» часто ототожнюють із поняттям «педагогічна система». Педагогічна технологія відображає процеси розроблення й реалізації в освітній установі педагогічного проекту, який відображає певну

систему педагогічних поглядів, визначає конкретну освітню мету і зразок професійно-педагогічної діяльності для його реалізації.

Сучасні вимоги суспільства до рівня освіченості та розвитку особистості, зумовлюють необхідність зміни технологій навчання. Сьогодні продуктивними є технології, які дозволяють організувати навчальний процес з урахуванням професійної спрямованості навчання, а також орієнтацією на особистість студента, його інтереси, схильності і здібності.

Отже, під технологію навчання варто розуміти таку організацію процесу, за якої досить чітко визначені дії та функції суб'єктів навчання з виконання певних операцій на кожному із його етапів.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. активно використовується нове поняття «інформаційне суспільство» як історична фаза розвитку цивілізації, коли життя та діяльність людини насамперед пов'язані зі створенням, переробленням та використанням інформації [4]. Інформаційна революція і формування суспільного устрою нового типу (інформаційного суспільства) висувають інформацію та знання на перші позиції. Щоб успішно діяти в інформаційному суспільстві в умовах новітніх технологій виробництва і посилення конкуренції на ринку праці, людина повинна вміти постійно використовувати нові технології під час розв'язання професійних завдань, що постоють перед нею. Зміни у сфері освіти нерозривно пов'язані із процесами, що відбуваються в соціально-політичному й економічному житті світового співтовариства. Осучаснення змісту понять, пов'язаних з інформаційними технологіями, здійснюється безперервно у контексті швидкозмінного розвитку інформаційних технологій та інформаційної парадигми соціально-економічного розвитку суспільства [4].

Інформатизація освіти (ІО) є ключовою умовою успішного розвитку процесу інформатизації суспільства і потребує пильної уваги [11, с. 22-32]. Швидкий розвиток інформаційних технологій сприяв поширенню неперервного

навчання, скороченню аудиторних занять за рахунок самоосвіти та дистанційного навчання. ІО сприяє розкриттю особистісних якостей людини, збереженню та розвитку індивідуальних можливостей тих, кого навчають; формуванню в учнів (студентів) пізнавальних інтересів, прагнення до самовдосконалення; забезпеченню комплексності вивчення явищ дійсності, нерозривності взаємозв'язку між природознавством, технікою, гуманітарними науками та мистецтвом; постійному відновленню освіти, форм і методів процесу навчання і виховання [11].

Мета використання інформаційних технологій – забезпечення ефективної інформаційної підтримки навчально-виховного процесу [10]. Це створює можливості для найбільш ефективного використання педагогічних можливостей нових інформаційних технологій, для реалізації процесів інтенсифікації й оптимізації навчального процесу, індивідуалізації та диференціації; розвитку самостійності дорослих осіб у виконанні конкретних навчальних завдань; застосування поетапного і підсумкового контролю результатів навчання з наступною оцінкою ефективності навчального процесу. Використання комп'ютерів в освіті, на думку, П. Стефаненка, сприяє якісній зміні методів й організаційних форм навчання, що створює передумови для максимальної інтенсифікації й індивідуалізації процесу навчання. Комп'ютерна технологія навчання, що набуває поширення, передбачає поєднання своєрідних дидактичних можливостей комп'ютерів із традиційними засобами навчання, функції яких на всіх стадіях навчального процесу істотно збагачуються, наповнюються новим змістом. Інформатизація освіти створює передумови для широкого впровадження в педагогічну практику нових методів і моделей організації навчального процесу, що, безумовно, змінює роль учителя, методики, організаційні форми навчання та ін. Саме ІО пред'являє нові вимоги до фахових якостей педагогічних кадрів. Використання в навчальних закладах комп'ютерів не здійснило революційного впливу на навчально-виховний

процес: не вистачає як самих комп'ютерів, так й якісних автоматизованих навчальних курсів і програмного їх забезпечення [10]. Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від майбутніх фахівців уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни техніки і технологій, поповнення протягом короткого часу професійних знань та постійного підвищення професійної компетентності [10]. Відомо, що у XXI ст. неписьменними будуть не ті, хто не може читати й писати, а ті, хто не може навчатися та перенавчатися. Формальна освіта дає можливість вижити, самоосвіта сприяє стабільному успіху у професійній кар'єрі. Ті, хто розуміє, що оволодіння однією професією не є ефективним, прагнуть оволодіти сучасними інформаційними технологіями, щоб встигати за інноваціями, які постійно супроводжують наше суспільство.

Сучасні інформаційно-технологічні революції, що відбуваються у світі, зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців всіх напрямів і галузей господарства й сприяли, зокрема, становленню дистанційної освіти. Саме ця система може найбільш адекватно й гнучко реагувати на потреби суспільства, забезпечувати реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни [4].

У науковій літературі зустрічаємо різні тлумачення щодо поняття *дистанційна освіта: дистанційне навчання* (distance education), *дистантна освіта* (distant education), *дистантне навчання* (distant learning) тощо. Деякі зарубіжні дослідники, акцентуючи особливу увагу на телекомунікаціях в організації дистанційного навчання, визначають його також і як теленавчання (teletraining). Однак найбільш уживаним залишається термін *дистанційне навчання* [4].

У 70-х і 80-х рр. XX ст. у багатьох країнах світу були засновані національні відкриті університети, де використовувались організаційні принципи заочного навчання. Разом з тим, необхідно зазначити, що в цілому

відкрита освіта принесла багато нового в освітню систему. Принцип відкритості освіти передбачає відкритий вступ до вищого навчального закладу, тобто відмову від будь-яких умов і вимог щодо зарахування, крім досягнення необхідного віку (18 років); відкрите планування навчання, тобто свободу в упорядкуванні індивідуальних програм навчання шляхом відбору із системи курсів; свободу у виборі часу й темпів навчання, тобто прийом студентів у вищий навчальний заклад упродовж року; відсутність фіксованих термінів навчання; свободу у виборі місця навчання. Це зумовило значні організаційні нововведення у вищій школі, зокрема, впровадження нових технологій збереження, перероблення й передачі інформації.

Така модель кардинально змінює організацію освіти, що послідовно виявляється в тому, що на базі цієї моделі почала розвиватися нова форма сучасної освіти – віртуальні університети. Ці технології дають змогу студентів спілкуватися з викладачами і між собою, перебуваючи на будь-якій відстані один від одного. Сучасні засоби комунікації доповнюються комп'ютерними навчальними програмами [4].

Система дистанційної освіти (ДО) має ряд переваг і значно розширює коло потенційних студентів. Одержати освіту дистанційно має можливість молодь, яка не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від центрів освіти місцевості; військовослужбовці; домогосподарки; керівники; бізнесмени або студенти, які мають бажання набути освіти. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, оскільки надає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя. Варто відзначити, що ДО – доступна можливість одержати освіту за кордоном з мінімальними фінансовими затратами при великому виборі спеціальностей, оскільки більшість ВНЗ Європи та США ввели таку зручну для студентів форму освіти набагато раніше, ніж Україна. Сучасна освіта потребує постійного розширення свого сприйняття комплексності світу та формування інформаційного суспільства. Для того, щоб

знання були безпосередньо пов'язані з діями, необхідно постійно «навчати себе», поглиблюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта [14]. Доведено, що в умовах модернізації вищої освіти в Україні особливого значення набувають проблеми розроблення та впровадження нових технологій, які спонукають дорослих до оволодіння сучасними знаннями.

В Україні дистанційне навчання перебуває на етапі активного становлення, що визначається умовами економічного розвитку країни та державною політикою в освітній галузі.

Узагальнюючи вітчизняні педагогічні праці, в яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, виокремимо декілька напрямів здійснених наукових досліджень, а саме: наукове забезпечення дистанційної професійної освіти (В. Биков, М. Михальченко, Л. Лещенко та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні (В. Олійник, Н. Корсунська, М. Танась, П. Таланчук, В. Шейко, О. Третяк та ін.); місце Інтернет у сучасному суспільстві, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (В. Кухаренко, Т. Олійник, В. Рибалка, Н. Сиротенко, А. Петренко та ін.); можливості й перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Р. Гуревич, В. Жулькевська, Т. Гусак, І. Клименко, К. Корсак та ін.) [4].

Дистанційне і традиційне навчання істотно відрізняються між собою. Головною проблемою розвитку дистанційного навчання є створення нових методів і технологій навчання, що відповідають телекомунікаційному середовищу спілкування. У цьому середовищі яскраво виявляється та обставина, що дорослі є не просто пасивні споживачі інформації, а у процесі навчання вони створюють власне розуміння предметного навчання. На зміну

старій моделі навчання повинна прийти нова модель, заснована на таких засадах:

- у центрі технології навчання – дорослі (студенти);
- суть технології – розвиток здатності до самонавчання;
- дорослі (студенти) відіграють активну роль у навчанні;
- в основі навчальної діяльності – співробітництво.

У зв'язку з цим потребують перегляду методики навчання, моделі діяльності і взаємодії викладачів та тих, кого навчають. Успішне створення і використання дистанційних навчальних курсів має починатися з глибокого аналізу цілей навчання, дидактичних можливостей нових технологій, передачі навчальної інформації, вимог до технологій з дистанційного навчання [4]. Якими б потужними і досконалими не були технологічні застосування, вони повинні служити освітнім (педагогічним) цілям, а не навпаки. Крім того, не можна недооцінювати роль нових інформаційних технологій, що найчастіше пропонують якісно нові можливості реалізації освітнього процесу.

Найбільш ефективною технологією на сучасному етапі є електронна пошта. Якщо студенти мають постійний доступ до персонального комп'ютера з модемом і телефонним каналом, електронна пошта дає змогу реалізувати гнучкий і інтенсивний процес консультацій. Ця технологія (on-line) дає змогу протягом секунд здійснити передачу необхідного навчального матеріалу, комп'ютерних програм за допомогою таких комп'ютерних систем як GOPHER, WWW, VERONICA із значних науково-педагогічних центрів, і з локальних вузлів мережі Інтернет, загальна кількість яких у світі перевищує 1.25 мільйона та одержати інтерактивний доступ до віддалених баз даних, інформаційно-довідкових систем, бібліотек [4]. Система ДО відповідає логіці розвитку системи освіти й суспільства в цілому, в центрі її уваги перебувають потреби кожної окремої людини [13].

Дистанційна і відкрита освіта у світовій практиці зарекомендували себе як ефективні форми навчання дорослих. Дистанційна форма навчання об'єктивно створює умови для розвитку інтеграційних процесів, а тому найкраще відповідає цілям і завданням Болонського процесу [8, с. 280], сприяє розвитку особистості дорослої людини. Дистанційне навчання перетворюється у XXI ст. на одну з найефективніших систем підготовки і неперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців. Система дистанційної освіти створює однакові можливості для студентів, цивільних і військових фахівців, безробітних у будь-яких районах країни і за кордоном реалізувати свої права на освіту й одержання інформації. Саме ця система може найбільш адекватно й гнучко реагувати на потреби суспільства та забезпечувати реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни.

Які б методи навчання ні застосовувалися для підвищення ефективності професійної освіти, важливо створити такі психолого - педагогічні умови, в яких студент може зайняти активну особистісну позицію і повною мірою проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності. Дидактичний принцип активності особистості у навчанні та професійному самовизначенні зумовлює систему вимог до навчальної діяльності студента та педагогічної діяльності викладача в єдиному навчальному процесі. У цю систему входять зовнішні і внутрішні чинники, потреби і мотиви. Співвідношення цих характеристик визначає вибір змісту, методів навчання, конкретних форм і умов організації всього процесу формування активної творчої особистості.

Вирішення нових завдань, поставлених перед системою вищої освіти України у зв'язку з процесами державотворення, кардинальними змінами в суспільно-політичному житті суспільства, вимагає вироблення адекватної організаційної структури освіти, яка б відповідала принципу «освіта впродовж усього життя».

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
2. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / І. А. Зязюн // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: [монографія / С. О. Сисоєва, П. М. Воловик, Л. Є. Сігаєва та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. — К., 2001. — С. 3-11.
3. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: анализ заруб. опыта / М. В. Кларин. — М.: Наука, 1997. — 222 с.
4. Клопов р. В. Генезис дистанційного навчання // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. праць / Благод. фонд ім. А. С. Макаренка. — К., 2005. — Вип.2. — С. 37-46.
5. Коваль Т. І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх інженерів-економістів: монографія / Тамара Іванівна Коваль. — К. : Ленвіт, 2007. — 264 с. — Бібліогр.: С. 202-232.
6. Кубс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Кубс. — М.: Прогресс, 1970. — 261 с.
7. Пинт А. О. Некоторые проблемы образования педагогики взрослых / А.О. Пинт, Н. И. Бокарев. — М. : Знание, 1969. — 46 с.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г. К. Селевко. — М. : Народное образование, 1998. — 255 с.
9. Сисоєва С. О. Болонський процес і концепція навчання протягом життя / С.О. Сисоєва // Розвиток еллінізму в Україні у XVIII - XXI ст.: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 21-23 травня, 2007 р., м. Маріуполь / за заг. ред. Балабанова. — Маріуполь, 2007. — 554 с. — С.274-280.

10. Стефаненко П. Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі / Павло Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 1. — С. 22-32.

11. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева и др.]; под ред. Е. С. Полат. — М.: Академия, 2004. — 414 с.

12. Hamburg Declaration on Adult Learning. The Fifth International Conference, on Adult Education. — Hamburg. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm>

13. Логинов С.П. Зарубежный опыт применения информационных и коммуникационных технологий в дистанционном обучении. История и перспективы — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ito.edu.ru/2008/Kursk/II/II-0-25.html>

14. Дистанційна освіта — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/>

Лариса Сігаєва

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

У статті розглянуто нові технології навчання, які спонукають дорослих до оволодіння сучасними знаннями; визначено засади, на яких побудована нова технологія навчання дорослих. З позицій різних наукових підходів проаналізовано зміст поняття «технологія». Доведено перспективність розвитку дистанційного навчання у системі освіти дорослих

Ключові слова: освіта, дорослі, технології, технології навчання, педагогічні технології, інформаційні технології, дистанційна освіта, відкрита освіта.

L. Sigaeva

MODERN TRAINING TECHNOLOGIES FOR ADULT EDUCATION

The paper focuses on new training technologies that encourage adults to master up-to-date knowledge. There have been defined underlying principles of the new model of adult training technology.

Key words: *education, adults, technologies, training technologies, pedagogical technologies, information technology, distance education, open education.*